

Lerchné dr. Egri Zsuzsa

Anyanyelv felsősöknek

Munkafüzet **5.** osztályosoknak

Tizenharmadik, átdolgozott kiadás

Mozaik Kiadó – Szeged, 2013

TANÉV ELEJI ISMÉTLÉS

Hangtani ismeretek

1. a) Olvasd föl tiszta kiejtéssel az alábbi szép verset!

*Rigócskám, rigócskám, csacsogó szajkócskám,
jer bé hozzám, jer bé, csacsogó rigócskám!*

*Csináltak néked ezüstből kalickát,
abban csináltak aranyból válúcskát.*

*Bele enned adok fejér zsemlecipót,
reá innod adok piros szerelembort.*

*„Nem szoktam, nem szoktam kalickában lakni;
csak szoktam, csak szoktam mezőben sétálni,*

*fenyőmagot enni, fenyővizet inni,
ágról ágra szállni, szabadságban élni!”*

(Népköltés)

- b) Karikázd be pirossal a szóvégi hosszú magánhangzókat, kékkel pedig azokat, amelyek a toldalékokban találhatók!

2. Keresd meg a kakukktójást! Indokold a döntésed szóban!

meghatja, áthívhatja, kijavítja, kútja: .....

csendje, csipkedje, engedje, feledje: .....

koccanjon, anyóka, zuhanjon, rukkanjon: .....

kéménnyel, növénnel, nyel, süteménnyel: .....

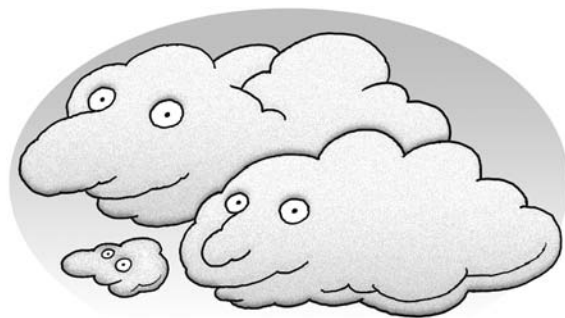
alkalmazta, kikosarazta, kolbászt, azt, rázták: .....

3. a) Bontsd álló egyenesekkel részekre (szótő + toldalék) a vers szavait!

*Bodzavirágból, bodzavirágból
hullik a, hullik a sárga virágpör.*

*Fönt meg a felhők szállnak az égen,
bodzafehéren, bodzafehéren.*

(Nemes Nagy Ágnes: Tavaszi felhők)

- b) Írd le a fenti versrészletet szótagolva!

.....

.....

.....

.....

.....

4. a) Hosszú vagy rövid? Pótold a szóvégi magánhangzókat!

bimb....., riad....., hírad....., hord....., non....., oll....., rádi....., sétahaj....., mack....., télap.....
kopolty....., gyal....., kengur....., ár....., kisfi....., gyapj....., vály....., koszor....., báb....., ár.....
aranyhaj....., iszony....., sokoldal....., hossz....., édesszáj....., savany....., sugármeghajtás.....
esk....., f....., men....., botfűl....., ruhanem....., kacsacsőr....., gyűr....., világhír.....

b) Húzd alá az utolsó sor mellékneveit!

c) Egy vagy két mássalhangzó hiányzik? Egészítsd ki a szavakat!

k: szójáté....., cse....., főzelé....., mozaik....., blo....., lépcsőfo....., kaku....., védőburo....., ma.....

l: vi.....a, hivata....., me.....ett, kaná....., békanyá....., ho.....ó, hu.....ik, ü.....ő, vityi.....ó, vona.....

m: E.....a, se.....i, szóla....., gra....., Ádá....., fogkré....., hagy.....a, bizalo....., alkalo.....

d) Hangoztasd tisztán a kiegészített szósort!

5. Gyűjts olyan szó párokat, amelyek a rövid és hosszú hangokban térnek el egymástól!

Magánhangzók: bab – báb, ...

.....

Mássalhangzók: kel – kell, ...

.....

6. a) Így ejtjük a szavakat. De hogyan írjuk őket? A hibás alakokat javítsd ki!

akkor, mekköti, Eszter, esztán, édesanya, édesannya, menny, mennyetek, egyik, haggyál, kijjebb, fejjobb, viszhang, pontosan, kissebre, élesebre, fegyelmezett, fegyelmezetlen

.....

.....

b) Diktálás után írd be az összes szót a füzetedbe!

7. Folytasd a szósort a felismert szabály szerint!

virít, simít, ...

virul, simul, ...

egyőtől, kettőtől, ...

egyig, kettőig, ...

8. Pótold a j-t vagy az ly-t, majd másold be a szavakat a füzetedbe! Ha kell, használd a szótárt!

bé.....egző, akadá....., papagá....., ...ukad, ...átszótér, fogo....., ha.....ó, ha.....t, gereb.....e,
mi.....en, o.....kor, se.....em, va.....as, he.....esbít, moso.....og, gere.....ha.....ítás, he.....!

A magánhangzók egymásra hatása.

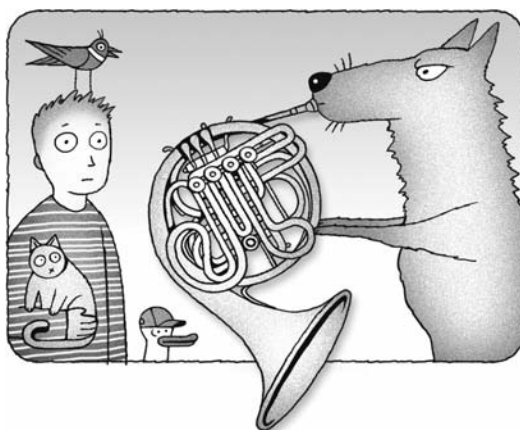
A hangrend és az illeszkedés

1. a) Sorold be az alábbi szöveg szavait hangrendjük szerint három csoportba!

Szergej Szergejevics Prokofjev: Péter és a farkas zenés táncjáték egy részben. A Turay Ida Színház előadásában.

Szergej Prokofjev halhatatlan, zenés története egy szikrázó tavaszi napon játszódik. Péter és barátai – a kismadár, a macska és egy kelekótya, kerge kacsa – hihetetlen kalandokba keveredve túljárnak a hatalmas és gonosz farkas eszén.

A szereplőket egy-egy hangszer, illetve egy-egy jellegzetes dallamfordulat jelzi. Színházunk művészei arra vállalkoznak, hogy a megszokott koncertelőadásokhoz képest, a hangszerek mellett, tánccal elevenítik meg a történetet. Az előadás keretjátékaként a gyerekek megtanulják, hogy melyik hangszer, melyik szereplőt jelenti. Kis nézőinknek Péter és barátai, valamint a hangszerek sorban bemutatkoznak. Ezt a páratlan és eddig egyedülálló élményt varázslatos díszlet teszi még felejthetlenebbé.

(www.jegy.hu)

Magas hangrendű szó: .....

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Karikázd be a toldalékokat!

2. a) Ismered a találós kérdéseket? Fejtsd meg őket!

Folt hátán folt. ....

Miért nincs csizmája a rókának? ....

Se keze, se lába, mégis felmegy a padlásra. ....

Melyik dísznő nem volt soha malac? ....

- b) Húzd alá a magas hangrendű szavakat pirossal, a mély hangrendűeket kézzel, a vegyes hangrendűeket pedig zölddel!

- c) Ismered a szabályt? Folytasd!

A magyar szavakban vagy csupa magas .....

.....

3. Csoportosítsd a gyümölcsneveket *hangrendjük szerint!*

Magas	Mély	Vegyes
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

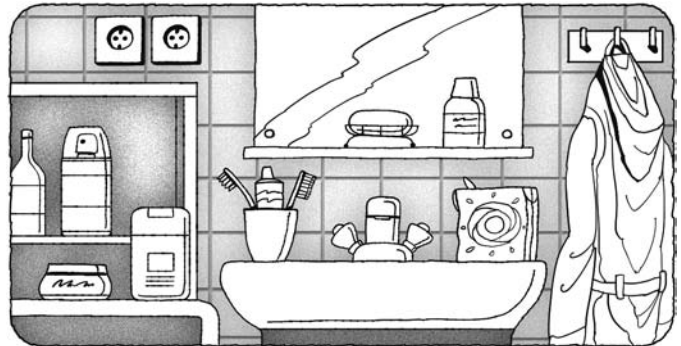

4. Melyik hangsort érzed „öregnek,, melyiket „fiatalnak,,? Írj alá ö vagy f betűt!

cincog, nyávog, csipog, kárál, gágog, ugat, csahol, ciripel

5. A fürdőszoba takarítása után mi nincs a helyén? Gondolj a hangrendre, mielőtt áthúzod az ide nem illőt!

fogkefe, piperezappan, légfrissítő, mosószer, fogkrém, fürdőköpeny, testápoló, arckrém, szájvíz, habfürdő, mosdókesztyű, fürdőkáád.

6. Toldalékolj a szavakat! Ügyelj a helyesírásra!

mag	piros	százegy
<i>Mit?</i>	<i>Milyet?</i>	<i>Mennyit?</i> .....
<i>Hol?</i>	<i>Milyenben?</i>	<i>Mennyiben?</i> .....
<i>Miből?</i>	<i>Milyenből?</i>	<i>Mennyiből?</i> .....
<i>Mivel?</i>	<i>Milyennel?</i>	<i>Mennyivel?</i> .....

7. a) Képezz új szavakat *-ság, -ség* képzővel! Írd le őket helyesen!

híres.....	magas	gyors.....	ravasza.....
egész.....	nagy	világos.....	hosszú .....
jó.....	rossz.....	pontos.....	bosszú .....

b) Egészítsd ki!

Minden új szó szófaja ..... . A *bosszú* szónak a töve is .....

8. Mikor *én*, mikor *ők*? A megfelelő választ írd a kihagyott helyre!

vitáznék	olvasztanék	mondanák	kikalapálnák .....
elhoznák	vigyáznék	megtanulnák	elolvasnék .....
figyeknék	elmosogatnák	futnék	hallanák .....

A SZAVAK SZERKEZETE ÉS JELENTÉSE

A szó szerkezete I. A szavak osztályozása

1. a) Olvasd föl a verset vidáman, frissen!

*Fecske, te, ficseri, füsti fecske,
futár az egek meg a konyha között,
ki a tárt ajtón ki-beszökve-repesve
szemünket a tiszta azúrba kötöd,
mi csalt ide, tavalyi
tanyádra, ficseri,
villafarkú, dalröpke vándor,
a nagy vizek és hegyek felett
Magyarországra Afrikából:
micsoda hűség, mily szeretet?*

„Mit-mit?” – csicseregsz, ha kérdelek; – „Itt-itt!” –
csivogod, ha kereslek, s már tovatűnsz.
„Mit vitt?” – a társad kérdi; de: – „Csitt-csitt!” –
inted le, ahogy megint berepülsz.

(Szabó Lőrinc: Ficseri-füsti)

- b) Keress példákat a meghatározásokhoz a versből!

Egyszerű szó, toldalék nélkül: .....

.....

Egyszerű szó, toldalékkal: .....

.....

Összetett szó, toldalék nélkül: .....

.....

Összetett szó, toldalékkal: .....

.....

- c) Húzd alá az összetett tulajdonnevet!

- d) Karikázd be az igaz állítás első betűjét!

Minden főnevet nagybetűvel kell kezdeni.

A mondatot nagybetűvel kell kezdeni.

A földrajzi neveket nagybetűvel kell kezdeni.

2. Gyűjts összetett szavakat! Ki gyűjtötte a legtöbbet?

.....
.....

3. a) Fogalmazz egy bekezdést arról, hogy visszatértek a fecskék!

.....
.....

b) Készíts hangulatos interjút egy olyan bácsival, aki az idén hetvenötödször fogadhatja az erese alatt a fészket rakó madarakat! Írd a füzetedbe az interjút!

c) Hogyan magyaráznád el a költöző madarak vándorlását? Beszéljétek meg a válaszokat!

.....
.....
.....
.....

4. a) Gyakorold a helyesírást! Felelj a kérdésekre a megadott szavakkal!

víz, út, tűz, hely, hó, kopoltyú, juh, potroh

Mit? .....

Mivel? .....

Mivé? .....

Miben? .....

Mitől? .....

b) Húzd alá késsel a részleges hasonulás, pirossal a teljes hasonulás helyét!

c) Milyen helyesírási alapelv érvényesül a színessel jelölt helyeken?

.....

5. Keress összetett szavakat egy általad választott szépirodalmi műből!

A mű szerzője, címe: .....

A szavak: .....

6. a) Hány szóból állnak az összetett szavak? Írd melléjük!

kerékpártúra ..., televízió-előfizetés ..., nyakigláb ..., májgaluskaleves ..., erre-arra ..., jószántából ..., hozzászokik ..., olykor- olykor ..., igazgatóhelyettes ..., gittegylet ...

b) Ellenőrzés után írd be a szavakat emlékezetből a füzetedbe!

7. a) Kutass a könyvtárban! Régen a személyneveknek is volt jelentésük.

b) Honnan származik a családod? Ha lehet, tudd meg a nevetek jelentését is!

Családnevem: ..... Eredete: .....

Jelentése: .....

(Ez szorgalmi feladat. Nem baj, ha nem sikerül!)

TARTALOM

BEVEZETÉS	3	A magyar helyesírás alapelvei III. A hagyomány elve	56
Miért és hogyan kell a nyelvtant tanulni? ..	4	A magyar helyesírás alapelvei IV. Az egyszerűsítés elve	58
Nyelv, anyanyelv, beszéd, írás	5	Összefoglalás Szövegértés, hangtan, helyesírás	59
A szép magyar beszéd	6	A SZAVAK SZERKEZETE ÉS JELENTÉSE	66
Kommunikáció, nyelvi viselkedés	8	A szó szerkezete I. A szavak osztályozása	66
TANÉV ELEJI ISMÉTLÉS	10	A szó szerkezete II. Az összetett szó részei	68
Hangtani ismeretek	10	A szó szerkezete III. A toldalék fajtái	70
Szótani ismeretek	12	A szó szerkezete IV. További ismeretek a toldalékokról	73
Mondattani ismeretek	17	A szó alakja és jelentése I. A hangalak és a jelentés kapcsolata	76
Fogalmazási ismeretek	19	A szó alakja és jelentése II. Egyjelentésű és többjelentésű szavak .	77
ISMERKEDJ MEG A SZÖVEGEKKEL!	24	A szó alakja és jelentése III. Azonos alakú szavak	79
A nyomtatott szöveg	24	A szó alakja és jelentése IV. Hasonló hangzású szavak	80
Az elektronikus szöveg	29	A szó alakja és jelentése V. Rokon értelmű szavak	81
Tájékozódás, információkeresés	30	A szó alakja és jelentése VI. Ellentétes jelentésű szavak	83
MAGÁN- ÉS MÁSSALHANGZÓK	32	A szó alakja és jelentése VII. Hangutánzó és hangulatfestő szavak ...	84
Hogyan keletkeznek a hangok?	32	Állandósult kifejezéseink	86
Magánhangzóink	33	Összefoglalás Szótani ismeretek	90
Mássalhangzóink	34	TANÉV VÉGI ISMÉTLÉS	95
A magánhangzók egymásra hatása. A hangrend és az illeszkedés	36	Hangjaink és betűink	95
A mássalhangzók egymásra hatása I. A részleges hasonulás	38	Helyesírásunk	97
A mássalhangzók egymásra hatása II. A teljes hasonulás	40	Szavaink	98
A mássalhangzók egymásra hatása III. Az összeolvadás	42	Mondataink	100
A mássalhangzók egymásra hatása IV. A rövidülés	44	Nyelv és kommunikáció	102
HELYESÍRÁSUNK ALAPELVEI	46		
A hang és a betű	46		
Az ábécé és a betűrend	48		
A szótagolás és az elválasztás	49		
A magyar helyesírás alapelvei I. A kiejtés elve	51		
A magyar helyesírás alapelvei II. A szóelemzés elve	53		

